

Yahya Akengin'in Şiirlerinde Fikir Unsurları

The Ideological Elements in the Poetry of Yahya Akengin

Gıyasettin AYTAŞ

G,Ü, Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, Ankara-TÜRKİYE

ÖZET

Yahya Akengin son dönem yetişen önemli şairlerimizden biridir. Şiirlerinde his ve hayal unsurlarının yanında fikir unsurlarını da kullanmıştır. Bu çalışmada Yahya Akengin'in Şiirlerinde ele aldığı fikir unsurları ve bunların şiirlerinde ele alınış şekli değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yahya Akengin, Şiirde Fikir, Türk Şiiri

ABSTRACT

Yahya Akengin is one of the prominent poets of the recent times. He uses not only emotions and imagination but also thought. The present study deals with the thoughts he covers in his poems and the way he approaches them.

Key words: Yahya Akengin, thought in Poetry, Turkish Poetry

1. Giriş

Türk şiirinin kendi kimliğini bulması, taklitten arınarak özgün yapısına kavuşması o kadar da kolay olmamıştır. Şiir tarihimizin gelişim sürecini incelediğimizde, etkilerin ve etkilenmelerin her zaman var olduğunu görmekteyiz. Özellikle şiirin kendine özgü yapısı içerisinde bu etki ve etkilenmelerin sınırlarını kolayca belirlemek pek mümkün görünmüyor. Bir de şiirin tanımında karşılaşılan güçlükler olunca, işin boyutu daha da değişiyor.

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı içerisinde şiirin seyir çizgisi, diğer dönemlere göre önemli farklılaşmalar göstermektedir. Önceleri Cumhuriyetin temel

prensiplerini yaymaya çalışan şairlerimiz, daha sonraki dönemlerde gelişen siyasi ve sosyal olaylardan etkilenerek, yeni arayışlar ve anlayışlar peşinde koşmuşlardır.

Şiir, his, hayal ve fikir unsurlarından oluşur. Bu unsurlar, çoğu zaman şiirde bir arada ve belli bir oranda yer alırken, kimi zaman da biri diğerinden daha baskın olarak şiire yansır. Şiir eleştirmenleri, bir şiirde bu unsurların hangi ölçüde ve nasıl yer alması gerektiği konusunda fikir birliği içinde değillerdir.

Düşünce karşılığı olarak kullanılan fikir, Tahirü'l-Mevlevî'nin "Edebiyat Lgati"nde şu şekilde tarif edilmektedir: "Fikir, düşünce demektir ki, sözün de, yazının da üss-ül esasıdır. Fikrin bazı meziyetleri vardır: Fikrin zihinde bulunmasına "icâd", sıraya konulmasına "terkib", başka şeylerle karıştırılmasına "vahdet" diyorlar. Fikrin bir cihetten doğruluğuna "hakikat", her cihetten doğruluğuna "selâmet" denir." (Tahir'ül Mevlevî, 1973, 45) Tanpınar ise fikir konusunda, daha farklı bir yaklaşım içerisindedir. Tanpınar'a göre fikir, his ve imaj, insanı zaman zaman ziyaret eden "lütufkâr misafirler"dir. (Tanpınar, 1977, 16)

Yahya Akengin'e göre fikir, elmanın içerisine sinmiş vitamin gibidir. Akengin fikirle ilgili olarak şunları söylemektedir:

"Elmayı lezzeti, görünüşü dolayısıyla severiz. Vitamin ise kendiliğinden fonksiyonunu icra eder. Elmanın vitamin değeri, yetiştiği toprağın özellikleri ile bağımlıdır. Şairin fikir yapısını da, içinden yetiştiği ve orada olgunlaştığı kültür ve dünya görüşü tayin eder. "Bende vitamin var." diye haykıran bir elma nasıl olmazsa, "Bende şu fikirler sergilenmiştir." diye bağırın şiir de düşünülemez. Önce bir şiir, kendisine şiirdir dedirtmeli."
(Aytaş, 1989, 81)

Edebiyat dünyasına ilk adımını Hisar Dergisi'nde atan Yahya Akengin, şiirin yanında, diğer edebi türlerdeki eserleriyle de dikkat çeken çok yönlü bir sanatçıdır. Şiirlerinde his ve hayal unsurlarının yoğunluğunun yanında, fikir unsurları da önemli bir yer tutar. Akengin, kendi şiir dünyası ve şiir anlayışı ile ilgili şunları söylemektedir:

"Şiirimin temaları hakkında saygıdeğer eleştirmenlerin yazdıkları şu ortak tespit var: Hüzün, hasret ve büyük şehir bunalımı... Evet gerçekten öyle... Ancak şunu belirtmek istiyorum: Ben hasreti aksiyonun ilk ve en önemli adımı olarak görüyorum. Hasretini duymadığımız hedeflere varmak mümkün mü? Hüzün de benim neş'emdir." (Akengin, 1982, 5)

Akengin, 1969 yılında yayımladığı "**İstesen**" adlı ilk şiir kitabında diğer unsurlarla beraber, fikir unsurlarına da yer vermiştir. Tarihi değerler ve tarihe ait kavramlar Onun üzerinde durduğu unsurların başında gelmektedir. Akengin, şiirlerinde tıpkı Yahya Kemal gibi, geçmişe ve geçmişin parlak dönemlerine özlem duyar. "**Çoruh Destanı**" adlı şiirinde, Kopdağı'ndan esen rüzgârla birlikte, geçmişi düşünür.

Bayburt ilimizin sınırları içerisinde yer alan Kopdağı, Birinci Dünya Savaşı'nda Türk yiğitlerinin çetin kış şartlarında amansız mücadelelerine sahne olmuş, düşmana geçit vermeyerek, önemli bir direniş noktası oluşturmuştur. Bir avuç Türk kahramanı, sayıca kendilerinden çok üstün olan düşmana karşı, bu direniş noktasında kahramanca çarpışarak bir destan yaratmıştır. Bu destan, şair Akengin'de de aksini bulmuş ve onun mısralarına yansımıştır.

"Kopdağı'nda "ikinci Plevne"yi dinledim

Yiğitlerle haykırıp analarla inledim

Şehitlerin son sözü var sesimde

Dediler olsun öksüzüme yurt

Kanımızla sonsuzluğa armağan Bayburt." (Akengin, 1969, 16)

Plevne'de de Gazi Osman Paşa, kendisinden sayıca çok üstün düşman kuvvetlerine karşı, kahramanca direnmiş, büyük bir destan yaratmıştır. Şair, Yahya Kemal'de olduğu gibi, geçmişte kazanılan zaferleri de hatırlayarak düşüncesine zemin oluşturmuştur. Bu düşüncenin oluşturduğu coşkununla, kendi ruhunu onların ruhu ile birleştiren şair, bu destana mısraları ile ortak olmuştur.

Tarih yaşanmış bir geçmiştir. Bu geçmişten haberdar olmak, orada elde edilen tecrübeleri gelecek nesillere aktarmak, tarih biliminin görevleri arasında olmakla birlikte, edebi eserlerin de görevidir. Hikâye, roman, tiyatro, şiir gibi edebi eserlerin

büyük bir kısmı, konularını tarihten alarak, tarihe farklı bir yorum getirme gayreti içinde olurlar. Edebiyatımızda bu sahada yazılmış yüzlerce örneğe rastlamak mümkündür. Özellikle şiirde Yahya Kemal, tarihten yararlanma konusunda öncü olmuştur.

Her milletin kendi tarihinden övüneceği dönemler vardır. Türk tarihi, bu açıdan bakıldığında, birçok millete nasip olmayan övünç kaynaklarıyla doludur. Yahya Akengin, Türk tarihinin en eski dönemlerinden yola çıkarak, genel bir değerlendirme yapmaya çalışır. On beş bin ağız atlı, Asya içlerinden Anadolu'ya arkalarında izler bırakarak gelmişlerdir.

*"Oğuz'dan on beş bin yağız atlı,
Asya içlerinden Hazer boylarından,
Sürüp gelmiş birbirinden süratli
Kona-göçe yürür izlerinden vatan." (Akengin, 1969, 51)*

Tanzimat Türk toplumunun batılılaşma süreci içerisinde, önemli bir dönüm noktasıdır. Türk aydını kendi gerçeğini batıda bulma, batılı olma hevesi ile, geçmişini bir kalemde silme gibi bir yanlışın içerisine düştü. Bu yanlış daha sonraki dönemlerde de devam etti. Kendini ve kendi yaşadığı çağı sorgulamayan aydınlarımız, sürekli yanlışlar komedyası ile oyalanıp durdu. Kimi aydınımız ise, kendi çağını sorgulamış, çeşitli öneriler getirmiş olmasına rağmen, onlar da gerektiği oranda muhatap bulamamışlar. Son yıllarda, öz kimliğinden uzaklaşan, bilhassa dış etkilerle kendine yabancılaşan bir neslin yetişmesi, her Türk sanatçısı gibi, Yahya Akengin'i de endişelendirmiştir. Bu yüzden kendi çağını sorgulamak ihtiyacını duyan Yahya Akengin, "Gel Gör Bizi Yunus Emre" adlı şiirinde, bozulmaya karşı sitemini ve şikayetini dile getirir.

*"Dar kalıplar içinde dar boğazlara
Beynimizi kemiren bir çağdayız artık saptık.
Kurşuna dizildi gönlümüz insanlık adına
Kurtuluş arayıp maddeye taptık
Uygarlık adına." (Akengin, 1969, 47)*

Yahya Akengin'in şiirlerinde önemli bir diğer unsur da, bazı kavramlara karşı göstermiş olduğu hassasiyettir. Bu hassasiyeti her fırsatta dile getiren şair, şiirlerinde kimi zaman bu kavramlara özel bir önem verir. Vatan, millet, bayrak, din gibi kavramlar içerisinde, vatanın Yahya Akengin için ayrı bir önemi vardır. Her karış toprağı şehit kanı ile sulanmış olan aziz vatanın, ecdadımızın bize bıraktığı kutsal bir miras olduğunu her fırsatta dile getiren şair, bu uğurda şehit olanlara karşı hayranlığını dile getirirken, Kopdağı'ndaki şehitler tepesinden ilhamını alır.

"Duyarız sesinizi bazı bazı

Alırız selâmınızı...

Kopdağı'nın yücesinde bir anıt

Anıtın üstünde bayrak,

Bayraktan bir rüzgâr ılgıt ılgıt

Alnımızda hürriyetin yazısı,

Alnımız ne de açık..." (Akengin, 1969, 55)

Kimi zaman, kültürel değerlerimizi yeteri ölçüde algılayamadığımız olmuştur. Millet olma bilincinin bir gereği olarak, mensubu bulunduğumuz milletin bütün değer yargılarını özümsemek ve bu değer yargılarını yaşatmak gibi bir sorumluluğu yerine getirmeliyiz. Ortak kültürel değerlerimizi saymaya kalksak, buna ne kelimeler, ne de sayfalar yeter. Mahalli kimliğin oluşmasında belirleyici bazı unsurların, milli kültür unsurlarımızı pekiştirdiği, bilinen bir gerçektir. Her bölgenin kendine has türküleri, oyunları olmakla birlikte, bu oyun ve türkülerin motifleri aynıdır. Her ne kadar sergilemede bazı farklılıklar olsa bile, bu farklılıkların özü bozacak bir nitelikte olmadığı gözlenir.

Yahya Akengin, şiirlerinde, vatan ve millet sevgisini oyunlarımızla türkülerimizle imgelemiştir. Bu imgelemede ise, mahalli oyunlarımızdan "Bar" kullanılmıştır. Bar, yiğitliğin, mertliğin, ruh disiplininin ne anlama geldiğini sergileyen önemli bir halk oyunumuzdur. Bu oyunda, ritim çok önemlidir. Oyuncular davulun temposu ve zurnanın sesi ile tam bir uyum içerisinde olurları. Yahya Akengin "Bar Başlarken" isimli şiirinde, bu durumu ifade ederken, fikri derinliği de yakalamış olur.

"Seyrine gelenlere selâm dur

Millet için deli gönül bizde bulunur

Savaşı düğün eden davul bizde bulunur

Vur kardeşim, o davula bir daha vur!" (Akengin, 1969, 46)

Yahya Akengin'in üçüncü kitabının ismi "Çağ Sürgünü" dür. Şair bu kitabındaki şiirleriyle, önemli bir mesafe kaydettiğini göstermiştir. Daha derli toplu, ne yaptığını bilen, şiirin derinliklerini yakalayan, kelime seçimi, imaj zenginliği şiirlerde belirgin bir şekilde kendini hissettirmektedir. Akengin'in şiirlerinin ilhamı Anadolu ve doğduğu topraklardır. Yaşadığı dönemin bir gereği olarak, Anadolu gerçeğini yeniden keşfe çıkan kervana Akengin'in de şiirleriyle katıldığını görüyoruz.

1950'den sonra Türk şiirinde yeni bir dönem başlar. İkinci Dünya Savaşı sonrasında şiirimizde birtakım yeni arayışlar ve bu arayışların temsilcileri ortaya çıkmıştır. Yenilik peşinde koşan, yeniliği yakalamak için ise, geleneği toptan reddeden şiir arayışlarının ilk temsilcileri olarak Garipçiler karşımıza çıkmaktadır. Garip şiir hararetini sırasıyla Maviciler ve İkinci Yeniciler takip etti. Hisar Dergisi etrafında toplanan şair ve yazarlar, bu şiir hareketlerine karşı tepki göstermiştir. Batıyı taklit ederek, milli bir sanatın yaratılamayacağını ifade eden Hisar, Tür sanatının kendi rengi, havası ve özellikleri içinde geliştirilecektir der. Hisar şairlerinin belli başlı ortak özelliklerini Alemdar Yalçın şu şekilde tasnif etmektedir:

1. Türk tarihine ilgi göstermişlerdir.
2. Sosyal konulu şiirlerde Anadolu gerçeğine yönelmişlerdir.
3. Klasik şiirimize yönelmişlerdir.
4. Halk edebiyatını kendilerinden ayrı düşünmemişlerdir.
5. Millî tarihimize sonuna kadar bağlı olmuşlardır.
6. Dilde hem aksiyoner, hem de reaksiyoner tavır almışlardır. (Yalçın, 1983)

Yahya Akengin Anadolu gerçeğini şiirlerinde en çok işleyen şairlerimizden biridir. "Sana Gelirsem İstanbul" isimli şiirinde, Anadolu'yu şu mısralarla dile getirir:

"Üsküdar'da yanık Rumeli türküsüyle

Oturup sabrın şarabını içeceğim...

Gurbet bitiminde Anadolu'yu güzelle

Bir Köprü'den, bir kendimden geçeceğim..." (Akengin, 1969, 45)

Fikrin berraklığını şiirde çoğu kere yakalamak oldukça güçtür. Hele şiirin his ve hayal unsurları ile fikir unsurları çoğu kere birbiri içine girmişse, bu güçlük daha da artmaktadır. Yaha Akengin'in kimi şiirlerinde, fikir unsurlarını diğer unsurlardan ayırmakta zorluk çekilmektedir. Gerçi Akengin, fikri "ben buradayım" diye bağırarak bir unsur olarak ele almadığı için, şiirlerindeki fikir unsurlarındaki örtülülük buradan kaynaklanmaktadır. Akengin kimi zaman devlet fikri üzerinde de durmaktadır. Devletin birliği ve bekası için ne gerekiyorsa yapılması gerektiğini ileri süren şair, devletine olan bağlılığını ve sevgisini şöyle dile getirmektedir:

" Kim olursa olsun "süper devlet"

Beh de özgürlüğe siper devlet...

Ben bilirim kendi gücümü elbet

Ben üç kıtayı bilen millet..." (Akengin, 1969, 59)

Milleti meydana getiren önemli unsurlardan biri de dindir. Türk milleti kendi fitratına en uygun din olduğu için seçmiş olduğu İslam dinini, uzun yıllar koruyuculuğunu ve kollayıcılığını yapmış, bu uğurda savaşlar yapmış, binlerce şehit vermiştir. Her Türk, kendi öz kimliğinin bir gereği olarak, dini konusunda da oldukça hassastır. Dinimizin kutsal değerleri ve önderleri, sanatçılarımız tarafından da saygıyla anılmış, bunlarla ilgili duygu ve düşünceler eserlere aksetmiştir. Yahya Akengin, "Hicret Duyguları" isimli şiirinde, Hicret'in İslamiyet açısından taşıdığı büyük mana üzerinde durmuş, ferdi duygularını da ortaya koyarak, imanla yaşanan bir dünyaya hicret etmeyi arzu etmiştir. Akengin üç bölümden meydana gelen bu şiirin ilk bölümünde, Peygamberimize karşı sevgisini dile getirir.

*"Dünyada nice müjdelere karşı,
Dedin ki ben hüznün peygamberiyim.
Ömründe arasın diye kâinat
Rabbim hem çile verdi sana efendim,
Hem cümle varlığı saran şevkat."* (Akengin, 1982, 36)

Şiirin ikinci bölümünde ise, Hicret'i sanatkar bir üslupla yorumlayarak, çağımız insanının burhanını teşhis etmeye çalışır. Akengin'e göre insanlığın Allah'tan uzak kalması, onun bunalımlarının en birinci kaynağıdır. Gerçi burada mistik bir yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Ancak, Akengin'in şiirine yüklemiş olduğu fikir unsuru ile, toplumsal gerçeği arama ile uğraşılıyor.

*"Yazılsın cümle kapılara yeni baştan;
Buhran, insanlığın Allah'tan uza hâlidir.
Yeryüzünde tedirgin ruhumu avutan
Efendimin Allah'a uzanmış elidir."* (Akengin, 1982, 36)

Yahya Akengin'in şiirlerinde vatan sevgisinin de ayrı bir yeri olduğu gözlenmektedir. kimi şair, vatan kavramını değişim anlamlarda kullanırken, Akengin onu ilk anlamıyla kullanmayı tercih eder. "Hilâlsiz Kalmasın Hudutlar" şiirinde, tıpkı Mehmet Akif Ersoy gibi bir yakarıшта bulunur. Bilindiği gibi Ersoy İstiklâl Marşında,

*"Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sanak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak
O benim milletimin yıldızıdır parlayacak
O Benimdir, o benim milletimindir ancak."*

derken, Akengin de,

*"Ay karartan silâhların namlusundan,
Titreyen yıldızların göz-bebeklerinde,
Yürüdüm yol bulup sınır boylarında;
Hilâlsiz kalmasın günün birinde,
Bizim değil bu uykular bu talan..."*

Titrerim yıldızlar gibi yurdun iliklerinde." (Akengin, 1982, 47)

Şiirin kendi kimliği içinde şairin ortaya koyduğu temel düşünceleri yorumlamak için, bu düşüncelerin esere yansıma biçimine bakmak gerekir. Yahya Akengin'in kaleme aldığı şiirlerin tamamına yakın bir kısmında fikir, his ve hayal unsurlarını gölgede bırakacak düzeyde olmadığı, ancak fikir unsurlarını da şairin yeri geldiğinde ustaca kullandığını görmekteyiz.

Şiirde tespitlerin, kimi zaman tahliller kadar önemli olduğu görülmektedir. Çünkü, tespit edilen her kavram, tahlil için de önemli veri kaynağı olmaktadır. Yahya Akengin, genellikle his ve hayal unsurlarını şiirlerinde daha çok kullanan bir şair olmakla birlikte, fikir unsurlarını da şiirlerinde kullanmış olması, onun duyarlılıklarının bir başka yönüne ışık tutmaktadır. Şair toplumun bir parçası olma sorumluluğunu, her türlü anlatım yöntemini kullanarak dile getirme gayreti içinde olmuştur.

Kaynaklar

- Akengin, Y. (1969). *Akşamla Gelen*, Ankara: Hisar Yayınları.
- Akengin, Y. (1969). *İstesen*, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Akengin, Y. (1982). *Saatler ve Çehreler*, Ankara: Ocak Yayınları.
- Aytaş, G. (1989). *Yeni Millî Edebiyat Akımı'nın (1968-1987) Şiiri Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara,
- Tahir'ül M. (1973). *Edebiyat Lügati*, İstanbul: Enderun Yayınları.
- Tanpınar, A.H. (1977). *Şiir Hakkında, Edebiyat Üzerine Makaleler*, Hazırlayan: Zeynep Kerman, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Yalçın, A. (1983). Garipçiler ve Hisarcılar, *Türk Edebiyatı*, Kasım Sayısı, 121